

пошуку найоптимальнішого українського відповідника, з урахування норм літературної мови і традицій вживання видавничих, поліграфічних термінів.

Основними напрямками роботи над комп'ютерною видавничою термінологією мають стати узгодженість національної та міжнародної термінології, вироблення методологічних засад уніфікації термінів у межах терміносистеми, її збагачення за рахунок власних мовних одиниць і необхідних на даний час лексичних запозичень.

1. Костенко А., Костирко В., Кульчицький І. та ін. *Проблеми функціонування української мови в комп'ютерних технологіях// Українська термінологія і сучасність*. – К.: КНЕУ, 2001. – С.180–182.
2. Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. *Українське термінознавство*. – Львів: Світ, 1994. – С.164.
3. *Adobe PageMaker 6.0: Посібник користувача*. – К.: Міжнародний фонд "Відродження", 1996. – 445с.

Роман Микульчик

Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології Держстандарту і
Міносвіти України, Львів

ЩОДО ВЖИВАННЯ ТЕРМІНІВ "КЕРУВАННЯ" ТА "УПРАВЛІННЯ"

© Роман Микульчик, 2002

У статті розглянуто вживання термінів "управління" і "керування", і значення цих термінів у різних (перекладних і тлумачних) словниках. Зроблено спробу проаналізувати походження терміна "управління" і правомірності його використання в українській науково-технічній термінології.

The usage of terms "uprawlinnja" and "keruwannja" and their meanings in which those terms are used in vocabularies and dictionaries is discussed in this paper. There is made an attempt to analyze the derivation of term "uprawlinnja" and legacy of it usage in Ukrainian scientific and technical terminology.

У 1992–95 рр. точилася дискусія навколо вживання термінів "управління" і "керування". Різні автори по-різному розуміли ці терміни і пропонували різні варіанти їх вжитку в науковій та науково-технічній термінології.

У словниках [1; 2; 3; 5; 8; 17; 19–22; 26; 27] термін "управління" взагалі відсутній. Лише в [7; 9; 16; 24] до російського терміна "управление" як перший переклад подано "управління", а словники [6; 10; 15; 16; 23] наводять "управління" як другий переклад. Проте [4; 6; 7; 9–16] стверджують, що "управління" – це підрозділ, установа. Також "управління" є в деяких діаспорних словниках, зокрема, в словниках Караванського, Рудницького. Але це свідчить не про те, що термін є українським, а про набагато довший період росіянізації української мови.

Термін "керування", на відміну від "управління", визнано в усіх словниках. Також наводяться й інші синоніми: "управа", "правування", "оруда", "орудування", "уряд", "урядування", "заряд", "управство".

Чітку грань між управлінням і керуванням проведено в [12–14]:

"Управление 1. Керування – сукупність цілеспрямованих дій, що включають оцінку ситуації та стану об'єкту керування, вибір керівних дій та їх реалізацію. ДСТУ 2226-93" [12–14].

"2. Управління – адміністративна, виробнича та інші установи (підрозділи)" [12].

"2. Управління – адміністративна установа або відділ якоїсь установи, організації, що відає певною галуззю господарства, науки, військової та іншої діяльності" [13; 14].

Тобто, практично всі укладачі розглянутих словників, окрім тих, хто пропонує терміни "заряд", "управа" згодні розуміти "управління" як установу. Окрім того, усі укладачі згодні, що в техніці "управление" треба перекладати як "керування". Навіть в [7; 11; 16] в більшості прикладів знаходимо "керування". Аналізуючи словники, легко переконатися, що з 1995 року термін "управління" розуміють як установу, підрозділ, але не як процес.

У [28] стверджується, що термін "управляти" застосовується лише у випадках стосунків між людьми, де обов'язково присутній правовий аспект, а "керувати" – це діяльність, спрямована на отримання корисного результату, де правовий аспект має другорядне значення.

У [29] термін "управління" відносять до групи неправильно дібраних основних українських відповідників.

У [30] вважають, що іменник "управління", як і деякі інші українські віддієслівні іменники, утворено не від українського дієслова, а як повний функційний відповідник російського віддієслівного іменника. Цей іменник разом з його властивостями скальковано з російської мови, де дію, подію та об'єкт чи наслідок дії здебільшого подають одним віддієслівним іменником.

[36] подає : "Суфікс **-інн(я)** мають іменники середнього роду, що утворюються від дієслів з голосними основи **и** та **і**". Якщо творити дериват від дієслова "управити", то отримаємо "управлення". Отже, термін "управління" суперечить правописним нормам української мови.

Не підлягає сумніву погана термінотворча здатність терміна "управління". У [18] знаходимо лише "управління", "управлінський", "управлінець". Там же зафіксовано "управа", "управитель", "управительський", "управляння", "управляти".

Усі ці слова походять від "право" і означають існування правових відносин. Проте правові відносини можливі тільки між людьми, а не між об'єктами. Водночас термін "керування" набагато ширший. Він означає вплив як людини на людину, так і людини чи об'єкта на інший об'єкт. У техніці ми ширше стикаємося з такими діями, де правові відносини відіграють надзвичайно малу роль, тобто з "керуванням".

Оскільки термін "управління" суперечить правописним нормам, то його доцільно замінити іншим терміном. Найкращим для цього є невинувато забутий термін "управа", український, коротший від "управління", з кращою термінотворчою здатністю. Цей термін не викликатиме плутанини між дією та її вислідом, між іменником і дієсловом. Адже іменник "управа" легко відрізнити від "управляння", "управлення". Для порівняння: про значення терміна "управління" доводиться здогадуватися з контексту. "Управління" може означати як дію у невизначеному стані, так і наслідок дії. Така багатозначність характерна для російської мови. Використання терміна "управа" як назви установи не створює непотрібної у цьому випадку полісемії.

1. О.Войналович, В.Моргунок *Словник наукової та технічної мови*. – К.: Вирій, 1997.
2. А.Бурячок, М.Демський, Б.Якимович. *Російсько-український словник для військовиків* – Київ–Львів: Варта, 1995.
3. С.Караванський *Російсько-український словник складної лексики*. – К.: Академія,

1998. 4. Російсько-український словник з теплотехніки та газотехніки/ І.М.Шелудько, П.І. Гнип, В.Г. Мариниченко. – К.: Техніка, 1991. 5. Російсько-український математичний словник/ Ф.С.Гудименко, Й.Б.Погребиський, Г.Н.Сакович, М.А.Майчовський. – Харків: Основа, 1990. 6. Російсько-український фізичний словник/ В.В.Гейченко, О.З.Жмудський, П.П.Кузьменкл, Є.Д.Майборода. – Харків: Основа, 1990. 7. Російсько-український геодезичний словник/ Моторний А.Д., Панько Т.І., Літинський В.О., Моторний В.А. – Вінниця, 1994. 8. Б.Рицар, К.Семенистий, І.Кочан Російсько-український та українсько-російський словник з радіоелектроніки. – Львів: Логос, 1995. 9. Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки. – К.: Наукова думка, 1994. 10. Російсько-український словник-довідник "Порадник ділової людини"/ Коренга О.М., Котиков Ю.С., Куземська Н.О. та ін. – К.: Основи, 1995. 11. Російсько-український електротехнічний словник/ Ю.Т.Величко, К.М.Соболевський та ін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. 12. Російсько-українсько-англійський тлумачний словник з охорони праці, технічного нагляду, безпеки дорожнього руху та пожежної безпеки / Гінзбург М.Д., Азімова Н.І., Болокан О.О. та ін. – Харків, 1998. 13. Російсько-українсько-англійський тлумачний словник з енергетики / Гінзбург М.Д., Азімова Н.І., Чернець М.В. та ін. – Харків, 1999. 14. Російсько-українсько-англійський тлумачний словник з надійності газотранспортного обладнання та систем / Гінзбург М.Д., Азімова Н.І., Болокан О.О. та ін. – Харків, 1999. 15. В.Перхач, Б.Кінаш. Російсько-український науково-технічний словник. – Львів, 1997. 16. Русско-украинский словарь АН УРСР – К.: Наукова думка, 1968, т.3. 17. Б.Грінченко Словарь української мови. т. 4. – Київ, 1959. 18. Орфографічний словник української мови. – К.: Довіра, 1994. 19. О.Демська Словник омонімів української мови. 20. Іваницький С., Шумлянський Ф. Російсько-український словник. – Вінниця, 1918. 21. Тертило П. і П. Російсько-український словник. – К., 1918. 22. Уманець М., Спілка І. Словар російсько-український. – Львів, 1899. 23. Зелізний А., Літковець О., Гуменецький В., Ганіткевич М. Російсько-український словник термінів і зворотів з технології нафти. – Львів: Львівська політехніка 1998. 24. М.Ганіткевич, А.Зелізний Російсько-український словник з хемії та хемічної термінології. Львів: Львівська політехніка, 1993. 25. Голоскевич Г. Правписний словник. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Львів. НТШ, 1994. 26. І.Шелудько. Словник технічної термінології. Електротехніка. – К.: ДВУ, 1928. 27. К. Киселівський Словничок української мови. 28. С.Козир III Міжнародна конференція "Проблеми української науково технічної термінології". 29. Б.Рицар, Р.Рожанківський Порівняльний аналіз термінів з нормативних документів і словників. // Вісник ДУ "Львівська політехніка", № 402 "Проблеми української термінології". Матеріали 6-ї МНК, Львів, 2000. 30. Є.Козир, В.Моргунок. Проблеми назовництва щодо процесу та наслідку процесу. // Вісник ДУ "Львівська політехніка", № 402 "Проблеми української термінології". Матеріали 6-ї МНК, Львів, 2000. 31. Тимотей Балабан. Англійсько-український словник довідник інженерії доквілля – Львів: Вид-во Державного університету "Львівська політехніка", 2000. 32. В.Чабан Англо-український електротехнічний словник – Львів, 1995. 33. Англо-український математичний словник./ Р.О.Воронка, М.І.Кратко, С.В.Мейнарович, В.О.Павленко. – Київ НВП "Дидактик", 1993. 34. О.М.Коссак, С.Л.Маньковський. Англо-українсько-російський словник з інформатики та обчислювальної техніки. – Львів: Світ, 1991. 35. Англо-український словник з програмування і математики/ М.Кратко, М.Кікець, С.Мейнарович, В.Павленко, І.Черненко, Д.Шерік. – Луцьк: Надстир'я, 1998. 36. Український правпис. – К.: Наукова думка, 1990.